ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ι. ΑΜΑΝΤΟΣ

(1874 - 1960)

Ὁ ἀείμνηστος Κ. Ι. Ἄμαντος ἐγεννήθη τῷ 1874 ἐν τῇ πόλει τῆς Χίου ἐκ πατρὸς πτωχοῦ γεωργοῦ, καταγομένου ἐκ τοῦ χωρίου Ζυφιᾶ. Σπουδάσας εἰς τὸ γυμνάσιον Χίου μετὰ πολλῆς οἰκονομικῆς στενοχωρίας, εἰργάσθη μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ὡς δημοδιδάσκαλος εἰς τὴν Ἀστικὴν Σχολὴν ἐπὶ τριετίαν, ἀπὸ τοῦ 1893 - 1896. Ἐπιτυχὼν κατόπιν εἰς διαγωνισμὸν τοῦ κληροδοτήματος Πρωΐου, ἐσπούδασεν ἐπὶ ἓν μὲν ἔτος ἐν Ἀθήναις (1898 - 1899), κατόπιν δ' ἐν Μονάχῳ παρὰ τῷ διασήμῳ βυζαντινολόγῳ Karl Krumbacher, ὅπου καὶ ἔλαβε τὸ διδακτορικόν του δίπλωμα κατὰ τὸ 1903. Ἐπιστρέψας ἐκ Γερμανίας εἰργάσθη ὡς καθηγητὴς τοῦ γυμνασίου Χίου μέχρι τοῦ 1911, ὁπότε καὶ ἀπεστάλη εἰς Κύπρον, διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἡνωμένου Παγκυπρίου Γυμνασίου. Λέγω ἡνωμένου, διότι ἕνεκα τοῦ περιφήμου ἀρχιεπισκοπικοῦ ζητήματος, τὸ ὁποῖον εἶχε διαιρέσει ὁλόκληρον τὸν λαὸν τῆς Κύπρου εἰς δύο ἀντιμαχόμενα κομματικὰ στρατόπεδα, εἶχε διαιρεθῇ ἀντιστοίχως καὶ τὸ Παγκύπριον εἰς δύο κομματικὰ γυμνάσια μὲ χωριστὸν διδακτικὸν προσωπικὸν καὶ χωριστοὺς γυμνασιάρχας, τὸν Βολονάκην καὶ τὸν Φυλακτόν. Τὰ γυμνάσια ταῦτα ἡνώθησαν κατὰ τὸ 1911 τῇ ἀπαιτήσει τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀπεστάλη δὲ τότε ὁ Ἄμαντος, διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἕνωσιν, ἡ ὁποία ἕνεκα τῶν κομματικῶν παθῶν, τὰ ὁποῖα εἶχον εἰσχωρήσει καὶ εἰς τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν καὶ τοὺς μαθητάς, δὲν ἦτο καὶ πολὺ εὔκολος. Ὁ Ἄμαντος μὲ τὴν μειλιχιότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν σταθερότητα, αἱ ὁποῖαι τὸν διέκρινον, κατώρθωσε πράγματι νὰ κατασιγάσῃ τὰ πάθη καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ Παγκύπριον εἰς τὴν κανονικήν του λειτουργίαν. Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας ἔχει ἰδίαν πεῖραν τοῦ πράγματος, διότι διεδέχθη τὸν Ἄμαντον εἰς τὴν γυμνασιαρχίαν κατὰ τὸ 1912. Ὁ Ἄμαντος ἐν Κύπρῳ διέμεινεν ἐπὶ ἓν μόνον ἔτος, ἀναλαβὼν κατὰ τὸ ἑπόμενον 1912 - 1913 τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐν Καΐρῳ Ἀμπετείου Σχολῆς, ὁπότε καὶ εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν ἱστορικὴν Μονὴν τοῦ Σινᾶ, περὶ τῆς ὁποίας καὶ ἔγραψε κατόπιν ἐπανειλημμένως. Ἐν Καΐρῳ ὁ Ἄμαντος παρέμεινεν ἐπὶ δύο ἔτη, κληθεὶς κατὰ τὸ 1914 εἰς Ἀθήνας ὡς συντάκτης τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὅπου καὶ εἰργάσθη μέχρι τοῦ 1925, ὁπότε ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Ἓν ἔτος μετὰ ταῦτα (1926) ἐξελέγη καὶ τακτικὸν μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τῆς ὁποίας καὶ προήδρευσε κατὰ τὸ 1944. Πλὴν τῆς Ἀκαδημίας ὁ Ἄμαντος ὑπῆρξεν ἐνεργὸν μέλος καὶ τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς Ἐπιστημονικῆς, τῆς ὁποίας μάλιστα καὶ προήδρευσεν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Γ. Χατζιδάκι μέχρι τοῦ 1948, ἀναλαβὼν μετὰ τοῦ Ἀνθίμου Παπαδοπούλου καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ τῆς Ἑταιρείας, τῆς «Ἀθηνᾶς». Ὡς καθηγητὴς ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1939, ὁπότε, ὑποβιβασθέντος τοῦ ὁρίου ἡλικίας εἰς τὸ 65ον ἔτος, ἀπεχώρησε τῆς καθηγεσίας.

Ἐπιστημονικῶς ὁ Ἄμαντος ἔδειξεν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον κατ' ἀρχὰς μὲν διὰ τὰς γλωσσικὰς μελέτας, βραδύτερον δὲ καὶ διὰ τὰς ἱστορικὰς καὶ κυρίως τὰς περὶ τὸ Βυζάντιον. Ἡ πρώτη ἐπιστημονική του ἐργασία, ἡ ὁποία ὑπῆρξε καὶ ἡ διδακτορική του διατριβή, ἐδημοσιεύθη ἐν Μονάχῳ τὸ 1903 ὑπὸ τὸν τίτλον «Die Suffixe der neugriechischen Ortsnamen. Beitrag zur neugriechischen Ortsnamenforschung», εἶναι γλωσσική, ἀφορῶσα εἰς τὰς καταλήξεις τῶν τοπωνυμίων, τὸ δὲ πρῶτον ἱστορικόν του δημοσίευμα ὑπῆρξεν ἡ χάριν τῶν

μαθητῶν τοῦ Γυμνασίου συγγραφεῖσα «Ἑλληνικὴ ἱστορία ἀπὸ κτίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἁλώσεως αὐτῆς», δημοσιευθεῖσα κατὰ τὸ 1910. Πλὴν τούτων κατὰ τὴν ἐπταετῆ καθηγεσίαν του ἐν Χίῳ ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1908 καὶ δύο ἄρθρα, ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς νέας ἑλληνικῆς, τὸ δὲ δεύτερον εἰς τὴν αὐτενέργειαν τῶν μαθητῶν, τὰ διδακτικὰ βιβλία καὶ τὰς ἐλλείψεις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος.

Τὸ ἐπιστημονικὸν ὅμως ἐνδιαφέρον τοῦ Ἀμάντου ἦτο πολὺ εὐρύτερον, περιλαμβάνον ὁλόκληρον τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν κυρίως χρόνων μέχρι σήμερον, ὅπως ἐφάνη ὀλίγον βραδύτερον μὲ τὴν ἔκδοσιν τῶν «Χιακῶν Χρονικῶν». Τὸ ἐπαρχιακὸν περιβάλλον τῆς Χίου ἦτο διὰ τὴν εὐρύτητα τῶν ἐπιστημονικῶν ἀντιλήψεων τοῦ Ἀμάντου πολὺ στενόχωρον. Τὸ ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος εἰς τὸν πρόλογον τῶν Χιακῶν Χρονικῶν (1911). «Τὰ Χιακὰ Χρονικά, γράφει, εἶναι ἀφιερωμένα εἰς τὴν ἔρευναν ἀποκλειστικῶς χιακῶν ζητημάτων, ἱστορικῶν, λαογραφικῶν, τοπογραφικῶν, γλωσσικῶν κτλ. καὶ τὴν ἀνάπτυξιν γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος ὑπὲρ αὐτῶν. Ἀλλὰ τὰ Χιακὰ Χρονικὰ ἐπιδιώκουσι καὶ τὴν βελτίωσιν τοῦ ἀσφυκτικοῦ ἐπιστημονικοῦ περιβάλλοντος ἐνταῦθα. Νομίζω μάλιστα ὅτι παρόμοια τοπικὰ δημοσιεύματα, ὀργανούμενα πανταχοῦ ἢ πολλαχοῦ τῶν ὑφ' Ἑλλήνων οἰκουμένων χωρῶν, δύνανται ἀνυπολόγιστον ἐθνικὴν ὠφέλειαν νὰ παράσχωσιν. Ὅτι δὲ τὰ Χιακὰ Χρονικὰ θὰ ἀποβῶσιν εἰς τὴν Χίον καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς πολὺ ὠφέλιμα εἶμαι τελείως πεπεισμένος». Οἱ λόγοι τοῦ Ἀμάντου ὑπῆρξαν, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, προφητικοί. Ἔκτοτε, καὶ δὴ μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφήν, τὰ τοπικὰ περιοδικὰ ἐπληθύνθησαν, καὶ σήμερον κάθε σχεδὸν ἑλληνικὴ περιοχὴ ἔχει τὸ ἰδικόν της: Θρᾳκικά, Μακεδονικά, Σερραϊκά, Ἠπειρωτικά, Θεσσαλικά, Εὐβοϊκά, Πελοποννησιακά, Μεσσηνιακά, Λακωνικά, Κυκλαδικά, Κρητικά, Κυπριακά, Μικρασιατικά, Ποντιακὰ καὶ εἴ τι ἄλλο, προσκομίζοντα ἄφθονον τοπικὴν ὕλην, ἱστορικήν, λαογραφικὴν καὶ γλωσσικήν, ἀλλὰ καὶ ἀναπτύσσοντα τὸ ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον καὶ εἰς τὰς ἀσφυκτικοῦ μέχρι τοῦδε περιβάλλοντος ἐπαρχίας.

Τὸ ἐγχείρημα τοῦ Ἀμάντου δὲν ἦτο εὔκολον, διότι προσέκρουεν εἰς χρηματικὰς δυσκολίας. «Ἡ προσπάθειά μου, γράφει εἰς τὸν πρόλογον τοῦ Β' τόμου, θὰ διηυκολύνετο, ἐὰν ἀνελάμβανον φιλόκαλοι καὶ φιλοπάτριδες Χῖοι τὴν οἰκονομικὴν φροντίδα μεθ' ὅλων τῶν κερδῶν καὶ τῶν ζημιῶν, ἀφήνοντες εἰς ἐμὲ μόνον τὴν φροντίδα τῆς συγκεντρώσεως καὶ ἐκλογῆς τῆς δημοσιευτέας ὕλης. Εἶμαι προθυμότατος νὰ ὑποβληθῶ εἰς πάντα κόπον ὑπὲρ ἀγαπητοῦ μοι δημοσιεύματος, τῶν Χιακῶν Χρονικῶν—ἀλλὰ δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ὑποβάλλωμαι καὶ εἰς ζημίας χρηματικάς—οὔτε θέλω τὰ κέρδη τῆς ἐπιχειρήσεως». Οἱ λόγοι οὗτοι δεικνύουν τὴν ἀγάπην καὶ τὴν προσήλωσιν τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρὸς εἰς τὰς ἐπιστημονικῶς καὶ ἐθνικῶς ὠφελίμους ἰδέας του, ἔτι δὲ καὶ τὴν τελείαν ἀφιλοκέρδειάν του, εὗρον δὲ ἀπήχησιν εἰς τοὺς φιλοπάτριδας Χίους, χάρις εἰς τὴν συνδρομὴν τῶν ὁποίων κατώρθωσε κατὰ διαλείμματα νὰ ἐκδώσῃ μέχρι τοῦ 1925 ἓξ τεύχη. Τὸ ἰδιαίτερον δ' ἐνδιαφέρον αὐτοῦ διὰ τὴν μελέτην τῆς Χίου δεικνύουν ὄχι μόνον αἱ σχετικαὶ πρὸς αὐτὴν πολυάριθμοι μελέται του, αἱ δημοσιευθεῖσαι εἰς τὰ Χιακὰ Χρονικὰ καὶ εἰς διάφορα ἄλλα περιοδικά, ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τὸ 1925 ἔκδοσις νέου τοπικοῦ περιοδικοῦ, τοῦ Αἰγαίου, τοῦ ὁποίου ἐξεδόθησαν δύο τόμοι.

Πλὴν ὅμως τῶν τοπικοῦ μόνον ἐνδιαφέροντος περιοδικῶν κατὰ τὸ 1928 ὁ Ἄμαντος μετὰ τοῦ Σωκράτους Κουγέα ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσιν καὶ γενικωτέρου

ἱστορικοῦ περιοδικοῦ, τῶν «Ἑλληνικῶν». Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ «Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων» ἔλαβε δωρεὰν παρ' ἀνωνύμου πρὸς ἵδρυσιν «Ἱστορικῆς καὶ λαογραφικῆς βιβλιοθήκης», ἀνέθεσε δὲ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῆς εἰς πενταμελῆ ἐπιτροπήν, ἀποτελεσθεῖσαν ἐκ τῶν Ι. Π. Δοανίδου, Γ. Δροσίνη, Κ. Ἀμάντου, Σωκρ. Κουγέα καὶ Στ. Κυριακίδου. Ἡ ἐπιτροπή, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἔλλειψιν εἰδικοῦ διὰ τὰς ἱστορικὰς ἐρεύνας περιοδικοῦ, ἀπεφάσισε τὴν ἔκδοσιν τοιούτου ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἑλληνικά», τοῦ ὁποίου τὴν διεύθυνσιν ἀνέθεσεν εἰς τὸν Κ. Ἄμαντον καὶ Σωκρ. Κουγέαν. Τὸ περιοδικὸν ταχέως ηὐδοκίμησε καὶ παρέσχε σπουδαιοτάτας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐπιστήμην καὶ μάλιστα τὴν ἑλληνικήν, ἐξηκολούθησε δ' ἐκδιδόμενον ὑπὸ μὲν τοῦ Συλλόγου μέχρι τοῦ 9ου τόμου (1936), ἀπὸ δὲ τοῦ 10ου (1936) μέχρι τοῦ 11ου (1939) ὑπὸ τῆς ἱδρυθείσης κατὰ τὸ 1936 ἐν Ἀθήναις «Ἑλληνικῆς ἑταιρείας ἱστορικῶν μελετῶν». Ἡ ἔκδοσις διεκόπη κατὰ τὸν πόλεμον. Ἐπειδὴ δὲ μεταπολεμικῶς κατέστη ἀδύνατος ἡ ἐπανέκδοσις, διαλυθείσης καὶ τῆς «Ἑταιρείας ἱστορικῶν μελετῶν», παρεχωρήθη αὕτη εἰς τὴν «Ἑταιρείαν Μακεδονικῶν Σπουδῶν», ἡ ὁποία καὶ ἐξέδωκε μέχρι τοῦδε ἕξ τόμους (12 - 17).

Τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ Ἀμάντου ἐξηκολούθουν νὰ εἶναι γλωσσικὰ καὶ ἱστορικά, ἀπὸ τοῦ 1919 ὅμως ἀρκετὰ ἐξ αὐτῶν λαμβάνουν καὶ ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὰς δημιουργηθείσας μετὰ τὸ τέλος τοῦ Α' Παγκοσμίου πολέμου συνθήκας. Προκειμένου δηλ. νὰ συνέλθῃ τὸ διὰ τὴν εἰρήνην συνέδριον, ὅπου θὰ συνεζητοῦντο καὶ αἱ ἀξιώσεις τῆς Ἑλλάδος εἰς τε τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐπειδὴ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν οὐδεμία ὑπῆρχε σχετικὴ προεργασία, ἡ Κυβέρνησις Βενιζέλου κατήρτισεν ἐσπευσμένως διὰ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιλίων «Ἐπιτροπείαν ἐθνικῶν δημοσιευμάτων» ἐκ τῶν καθηγητῶν Γ. Χατζιδάκι, Ν. Γ. Πολίτου, Χρ. Τσούντα, τοῦ γραμματέως τοῦ Συλλόγου Γ. Δροσίνη καὶ ἄλλων μὲ γραμματέα τὸν γυμνασιάρχην τότε Παντελῆ Κοντογιάννην, ὅπως εὕρῃ κατάλληλα πρόσωπα καὶ ἀναθέσῃ εἰς αὐτὰ τὴν συγκέντρωσιν ἱστορικῶν, ἐθνολογικῶν, γεωγραφικῶν, οἰκονομικῶν καὶ ἄλλων στοιχείων, συνηγορούντων ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὴν συγγραφὴν σχετικῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα καὶ ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου. Ὁ Ἄμαντος, κληθεὶς νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐθνικὴν ταύτην ἐργασίαν, συνέγραψε βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατὰ τὸν μεσαίωνα» (1919). Ταυτοχρόνως παρέσχε τὴν συνεργασίαν αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν ἐθνολογίαν τῆς Μακεδονίας κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους εἰς τὸν Β. Κολοκοτρώνην, ὑπάλληλον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, συγγράψαντα γαλλιστὶ σχετικὸν πρὸς τὴν Μακεδονίαν βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «La Macédoine et l'Hellénisme» (1919). Τὴν συνεργασίαν ταύτην ἐδημοσίευσε μετὰ ἓν ἔτος (1920) ὑπὸ τὸν τίτλον «Μακεδονικά. Συμβολὴ εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν καὶ ἐθνολογίαν τῆς Μακεδονίας». Ἔκτοτε δὲν ἔπαυσε νὰ ἀσχολῆται μὲ τοὺς βορείους γείτονας τῆς Ἑλλάδος δημοσιεύσας πλὴν μικροτέρων πραγματειῶν καὶ ἄρθρων καὶ βιβλία, ἀξιόλογα καὶ χρήσιμα διὰ τὸν κατὰ τῶν Σλάβων ἀγῶνα, ὅπως τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος» (1923), «Ἱστορικαὶ σχέσεις Ἑλλήνων, Σέρβων καὶ Βουλγάρων» (1949). Εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ὁ Ἄμαντος ἰδιαιτέραν ἀπέδιδε σημασίαν, διότι πολὺ ὀρθῶς ἐθεώρει ζωτικὸν διὰ τὴν Ἑλλάδα ζήτημα ὄχι μόνον τὴν ἐξασφάλισιν τῶν βορείων αὐτῆς συνόρων, ἀλλὰ καὶ τὴν βελτίωσιν αὐτῶν. «Ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐπιδιώκει κατακτήσεις, ἔγραφε τὸ 1923 [1],

[1] Οἱ Βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος, σ. 195.

ἀπαραίτητος ὅμως ἀνάγκη ἐπιβάλλει τὴν διατήρησιν τῆς συνεχείας τοῦ 'Ελληνισμοῦ τοῦ Αἰγαίου. 'Εὰν διακοπῇ ἡ συνέχεια αὕτη, ἐὰν δὲν διατηρηθῇ ἡ ἑνότης τοῦ 'Ελληνισμοῦ τοῦ Αἰγαίου, ἡ 'Ελλὰς δὲν δύναται νὰ ζήσῃ ἐπὶ μακρόν, θὰ ὑποστῇ τὴν πίεσιν τῶν Σλαβικῶν ὄγκων, θὰ χρειασθῇ λοιπὸν νὰ γίνῃ εἰς τὸ μέλλον ἡ βελτίωσις τῶν 'Ελληνο - σερβικῶν συνόρων κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ἡ γειτονία τῆς Θεσσαλονίκης νὰ μὴ προκαλῇ κατακτητικὰς ὀρέξεις, τὰς ὁποίας πιθανὸν νὰ μὴ δυνηθοῦν νὰ προλάβουν εἰς ὡρισμένας στιγμὰς οὐδ' οἱ φρονιμώτεροι πολιτικοί». Παρόμοια ἐπαναλαμβάνει καὶ εἰς τὸ κατὰ 1949 ἐκδοθὲν βιβλίον του «'Ιστορικαὶ σχέσεις 'Ελλήνων, Σέρβων καὶ Βουλγάρων» (σ. 89) καὶ παλαιότερον (1920) εἰς τὰ «Μακεδονικὰ» (σ. 85). 'Ως πρὸς τοὺς Σλαβοφώνους τῆς Μακεδονίας ἐπίστευεν ὅτι πρόκειται περὶ λειψάνων τῶν παλαιῶν Σκλαβηνῶν καὶ ὅτι πολὺς ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἀφωμοιώθη ὑπ' αὐτῶν, ὅπως δεικνύει τὸ πλῆθος τῶν ἑλληνικῶν λέξεων εἰς τὸ λαλούμενον ὑπ' αὐτῶν ἰδίωμα καὶ ἡ προσήλωσις μεγάλου μέρους αὐτῶν εἰς τὸν 'Ελληνισμὸν παρὰ τὴν ἔντονον βουλγαρικὴν προπαγάνδαν. Τὸ τελευταῖον ἐθνικὸν βιβλίον του, ἐκδοθὲν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ Κυπριακοῦ ἀγῶνος, ὑπῆρξεν ἡ «Σύντομος ἱστορία τῆς Κύπρου», ἐκδοθεῖσα τὸ 1956.

'Ως διδάσκαλος ὁ Ἄμαντος ὑπῆρξε κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν μαθητῶν του ἄριστος, δυνάμενος νὰ μεταδίδῃ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἔρευναν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐτίμησαν αὐτὸν ἐπανειλημμένως, ζῶντα καὶ μετὰ θάνατον, δημοσιεύσαντες τὸ μὲν 1940 τιμητικὸν τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «'Αφιέρωμα εἰς Κ. Ι. Ἄμαντον», μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του τὸν «Εἰς μνήμην τοῦ Κ. Ι. 'Αμάντου» (1960) τόμον.

'Απόρροια τῆς πανεπιστημιακῆς αὐτοῦ διδασκαλίας ὑπῆρξαν τὰ μεγαλύτερα καὶ γενικὰ αὐτοῦ ἔργα, ἡ «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν. Τὸ τέλος τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ Μεσαίωνος», 'Αθῆναι 1923, καὶ ἡ «'Ιστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους». Τόμ. Α', 'Αθ. 1939. Τόμ. Β', 1947, ἡ ὁποία ἐξεδόθη μετὰ τὴν ἀποχώρησιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου. Εἶναι λυπηρὸν ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν «'Ιστορίαν» ταύτην, εὐχῆς δὲ ἔργον θὰ ἦτο νὰ ἐδημοσιεύοντο ἐκ τῶν καταλοίπων αὐτοῦ ὅσα ἦσαν ἤδη ὁπωσδήποτε ἕτοιμα πρὸς δημοσίευσιν. 'Ο Ἄμαντος ὑπῆρξεν ἀκούραστος ἐρευνητὴς ἐξακολουθῶν νὰ ἐργάζεται μέχρις ἐσχάτου γήρατος. Κατὰ τὸ προηγηθὲν τοῦ θανάτου του ἔτος 1959, ὀγδοηκοστὸν πέμπτον τῆς ἡλικίας του, ἐδημοσίευσε τέσσαρας ἀξιολόγους μελέτας. Πλήρης κατάλογος τῶν ἔργων του, ἀνερχομένων εἰς 493, ἐδημοσιεύθη ἐπιμελείᾳ τοῦ Φ. Κ. Μπουμπουλίδου εἰς τὸν εἰς μνήμην αὐτοῦ ἐκδοθέντα τόμον.

'Εν τέλει δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἀμνημόνευτον τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Ἄμαντος δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ συμμετεῖχεν ὁλοψύχως εἰς τὰ σύγχρονα προβλήματα τοῦ 'Ελληνικοῦ λαοῦ, ἐκπαιδευτικά, γλωσσικά, κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικά. 'Ως πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν ἐσημείωσεν ἐπανειλημμένως δι' εἰδικῶν ἄρθρων τὰς ἐλλείψεις της, ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν ὑπῆρξεν ὀπαδὸς τῆς δημοτικῆς, ἀλλὰ μετριοπαθὴς καὶ μεμετρημένος, κοινωνικῶς ἦτο φιλελεύθερος, συνεβούλευεν ὅμως νὰ ληφθῇ ἐκ τοῦ σοσιαλισμοῦ ὅ,τι καλὸν καὶ χρήσιμον οὗτος περιελάμβανε, τέλος οἰκονομικῶς ὑπεστήριξεν ἐπανειλημμένως ὅτι ἔπρεπε νὰ καταβληθοῦν γενναῖαι προσπάθειαι καὶ δὴ ἐπιστημονικαὶ διὰ τὴν βελτίωσιν ὅλων τῶν κλάδων τῆς γεωργίας, διότι αὐτὴ καὶ μόνη ἀποτελεῖ τὸ στερεὸν θεμέλιον τῆς ὑγιοῦς οἰκονομίας, ὅπως οἱ ἀγροτικοὶ πληθυσμοὶ τὸ θεμέλιον τοῦ ἔθνους. Δι' αὐτῆς καὶ μόνης ἐπίστευεν ὅτι θὰ ἀποφευχθῇ καὶ ἡ πληγὴ τῆς μετα-

ναστεύσεως καὶ διασπορᾶς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ ὁποία ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἐδημιούργησε καὶ ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον νὰ δημιουργῇ πολλὰ κακὰ δι' αὐτόν.

Τέλος ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα ὑπῆρξε μειλίχιος καὶ ἀπέριττος, ἄοκνος καὶ νηφάλιος τῆς ἀληθείας ἐρευνητής. Ὑπέρμαχος τῆς συνεχείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ θερμὸς πατριώτης προσεπάθησε πάντοτε διὰ τῆς ἀνιχνεύσεως τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων νὰ ἀνατρέψῃ τὰς ψευδολογίας τῆς σλαβικῆς καὶ ἰδίᾳ τῆς βουλγαρικῆς—τότε δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη ἡ νεοφανὴς μακεδονικὴ—προπαγάνδας καὶ ψευδεπιστήμης. Ὁ Ἄμαντος ὑπῆρξεν ὄντως ἐθνικὸν κεφάλαιον, ὁ δὲ θάνατός του ἐδημιούργησε δυσαναπλήρωτον κενόν.

ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΟΓΙΑΤΖΙΔΗΣ

Ἕνας ἕνας μᾶς φεύγουν οἱ καθηγητὲς ποὺ ἱδρυσαν καὶ θεμελίωσαν τὴ Φιλοσοφικὴ Σχολή, τὴν πρώτη Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ἑλληνικοῦ Βορρᾶ, Ἰωάν. Παπαδάκις, Χαρίτων Χαριτωνίδης, Χ. Θεοδωρίδης, Μανόλης Τριανταφυλλίδης, καὶ τὸν περασμένο χρόνο ὁ Ἰωάννης Βογιατζίδης. Αὐτοί, μαζὶ μὲ τοὺς λίγους ποὺ ζοῦν ἀκόμη, ὑπῆρξαν οὐσιαστικὰ καὶ οἱ ἱδρυτὲς τοῦ Πανεπιστημίου. Αὐτοὶ ἀντιμετώπισαν τὶς μεγάλες δυσκολίες τῆς πρώτης ἐγκαταστάσεως: νὰ βροῦν τὸ κατάλληλο κτίριο, νὰ τὸ διαρρυθμίσουν σύμφωνα μὲ τὶς ἀνάγκες του, νὰ ὀργανώσουν τὶς ἁρμόδιες διοικητικὲς ὑπηρεσίες, καὶ τὸ σπουδαιότερο νὰ καταρτίσουν τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων, ἕνα πρόγραμμα ζωντανὸ καὶ συγχρονισμένο πρὸς τὶς νέες ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστήμης, τὶς ὁποῖες ἐπέβαλλε ἡ ἀνάγκη τῆς δημιουργίας ἱκανῶν φιλολόγων, ὄχι μόνο δασκάλων, ἀλλὰ καὶ ἐπιστημόνων. Αὐτοὶ μέσα στὸ περιβάλλον τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ γεμάτο ἀπὸ τόσες βυζαντινὲς ἀναμνήσεις, προσπάθησαν ν' ἀναστήσουν καὶ ν' ἀναζωογονήσουν τὰ σπέρματα τῆς μεγάλης πνευματικῆς του παραδόσεως, σπέρματα ποὺ τώρα πιὰ ἔχουν γίνει ἀγλαοὶ καρποί.

Ἀνάμεσα στὶς πνευματικὲς μορφὲς τῶν πρώτων ἐκείνων σκαπανέων ξεχώριζε ὁ Ἰωάννης Βογιατζίδης. Εἶχε γεννηθῆ στὴν Ἄνδρο στὰ 1877, καὶ στὰ 1898 σὲ ἡλικία 21 ἐτῶν περάτωσε τὶς σπουδές του στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὅπου εἶχε τὴν καλὴ τύχη ν' ἀκούσῃ τὶς παραδόσεις διαπρεπῶν καθηγητῶν, ἑλληνιστῶν καὶ ἱστορικῶν, τοῦ Κ. Κόντου, Γ. Χατζιδάκι, Π. Καρολίδου κ.ἄ. Ὁ ἱστορικὸς Σπ. Λάμπρος μάλιστα τὸν τίμησε μὲ τὴν ἐκτίμηση καὶ τὴ φιλία του. Ὁ ἀγαπημένος του μαθητὴς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ συνέχισε τὴν ἔκδοση τῶν «Παλαιολογείων καὶ Πελοποννησιακῶν», τῆς μεγάλης ἐκείνης συλλογῆς, ὅπου συνάγονται καὶ δημοσιεύονται ἱστορικὰ κείμενα τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων. Πραγματικὰ ὁ Ἰωάννης Βογιατζίδης ἦταν ὁ ἐνδεδειγμένος ν' ἀναλάβῃ τὸ βαρὺ ἐκεῖνο ἔργο, γιατὶ συνεδύαζε τὴ βαθειὰ κατάρτιση τοῦ φιλολόγου μὲ τὴν εἰδικὴ μόρφωση τοῦ ἱστορικοῦ. Ἐχέγγυα ἄλλωστε γιὰ τὴν ἐπιτυχῆ ὁλοκλήρωση τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἀποτελοῦσαν οἱ ἐπιστημονικὲς πραγματεῖες καὶ τὰ ἄρθρα, ποὺ εἶχε δημοσιεύσει ὡς τότε, ὅπως τὰ «Νεοελληνικὰ ἀνέκδοτα 1812-1831» στὸ Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ 1909, «Ἀμοργός, ἱστορικαὶ ἔρευναι περὶ τῆς νήσου», Ἀθῆναι 1918,

«Τὸ Χρονικὸν τῶν Μετεώρων» στὴν Ἐπετηρίδα Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν τοῦ 1924 καὶ 1925, «Συμβολὴ εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῆς Ἠπείρου» στὰ Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ τοῦ 1926 κ.ἄ. Παράλληλα ὁ Ἰωάννης Βογιατζίδης εἶχε σημειώσει συνεχῆ ἄνοδο στὴν ἐπιστημονική του σταδιοδρομία: στὰ 1898 καθηγητὴς στὴ μέση ἐκπαίδευση, στὰ 1905 ἐπιμελητὴς ἀρχαιοτήτων καὶ ἀπὸ τὸ 1911 συντάκτης τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης.

Ἦταν λοιπὸν ἐπόμενο ἡ Πολιτεία νὰ στραφῆ πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ τοῦ ἐμπιστευθῆ τὴ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας, ὅταν ἀποφάσισε νὰ ἱδρύση τὸ δεύτερο Πανεπιστήμιο τῆς χώρας. Ὁ Βογιατζίδης ἦταν τότε 49 ἀκριβῶς ἐτῶν.

Ὅσοι ὑπῆρξαν μαθητές του, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ὑποφαινόμενος, μὲ συγκίνηση θυμοῦνται τὰ μεστὰ ἀπὸ νοήματα καὶ ἰδέες μαθήματά του, καθὼς καὶ τὰ φροντιστήριά του, ὅπου μὲ ἄκρα συστηματικότητα καὶ ἐπιτυχία προσπαθοῦσε νὰ μυήση τοὺς νέους στὸν τρόπο τοῦ ἐπιστημονικῶς ἐργάζεσθαι. Ἀκόμη θυμοῦνται τὴν εὐγένεια τῆς ψυχῆς καὶ τὴν καλοσύνη του, ἡ ὁποία δημιουργοῦσε μέσα στὴν αἴθουσα διδασκαλίας τὴν κατάλληλη ἀτμόσφαιρα γιὰ τὴ γόνιμη μετάδοση τῶν γνώσεων. Ἡ μορφὴ τοῦ ἀλησμόνητου Βογιατζίδη, γεμάτη ἀκτινοβολία ἀπὸ ἐσώτερο, ἀπὸ πνευματικὸ φῶς, κυριαρχοῦσε ἀπόλυτα μέσα στὸ θερμὸ ἐκεῖνο περιβάλλον. Ἀξέχαστες γιὰ ὅλους, ὅσοι εἶχαν τὴν τύχη καὶ τὴν τιμὴ νὰ τὸν ἔχουν δάσκαλο, ἔμειναν καὶ θὰ μείνουν οἱ στιγμὲς ἐκεῖνες. Ἀκόμη καὶ τώρα νομίζουν πὼς τὸν βλέπουν ἐπάνω στὴν ἕδρα του μὲ τὸ χαρτοδείκτη στὸ χέρι του, ὄρθιον, καθαρόν, μὲ τὴν ἀξιοπρεπῆ καὶ ροδαλὴ μορφή του, τὴν πλαισιωμένη ἀπὸ τὰ κοντὰ κομμένα κάτασπρά του μαλλιά, μὲ τὰ χωρὶς σκελετὸ γυαλιά του, ὅλον γεμάτον ἀπὸ λαμπρότητα καὶ ἀνθρωπιά. Ὀλύμπιος ἐπάνω στὴν ἕδρα του μιλοῦσε μᾶλλον ἀργὰ καὶ τόνιζε, ὅπου ἔπρεπε, τὶς λέξεις του, ὥστε νὰ προκαλῆ καὶ νὰ κινῆ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀκροατῶν του. Ἐδῶ μάλιστα κρυβόταν τὸ μυστικὸ τῆς ἐπιτυχίας του στὴ διδασκαλία: θέτοντας ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ διάφορα μικρὰ ἢ μεγάλα προβλήματα ὑπὸ τύπο ἐρωτήσεων καὶ ἀποριῶν καὶ ἐξαίροντας τὴ σημασία ὁρισμένων στοιχείων κατόρθωνε νὰ δημιουργῆ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἀναμονῆς καὶ προσδοκίας, ὥστε οἱ ἀκροατές του νὰ δέχωνται πρόθυμα καὶ ν' ἀφομοιώνουν εὔκολα τὴν προσφερόμενη ἱστορικὴ ὕλη.

Τὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης καὶ ἰδιαίτερα ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ μὲ βαθύτατη συγκίνηση πληροφορήθηκαν τὸ θλιβερὸ ἄγγελμα τοῦ θανάτου του. Ἡ σκέψη ὅλων, συναδέλφων καὶ παλαιῶν μαθητῶν, στράφηκε εὐλαβικὰ πρὸς τὸν σοφὸ δάσκαλο καὶ ἐξαίρετο ἄνθρωπο, ποὺ ἡ φύση τὸν εἶχε προικίσει μὲ θαυμαστὲς ἀρετές. Ἐπιστημονικὴ εὐσυνειδησία, ἄκαμπτη προσήλωση στὸ καθῆκον, ἀνώτερο ἦθος, θερμὴ φιλοπατρία, ἀγάπη πρὸς τοὺς συναδέλφους του, πρὸς τοὺς μαθητές του καὶ γενικὰ πρὸς τοὺς συνανθρώπους του ἦταν τὰ κύρια χαρακτηριστικά του. Δὲν εἶναι λοιπὸν καθόλου παράξενο, ἂν ὁ Ἰωάννης Βογιατζίδης μέσα σὲ λίγα χρόνια ἔγινε ὑπόδειγμα ἀνώτερου καὶ εὐσυνείδητου ἀνθρώπου, ἂν ἔγινε, λέγω, ἰδανικό. Καὶ αὐτὴ ἦταν ἡ μεγαλύτερή του προσφορὰ στὸν ἐπιστημονικὸ κόσμο καὶ γενικὰ στὴν πατρίδα του. Ὁ Ἰωάννης Βογιατζίδης ζῆ ὡς πνεῦμα.

Ἀξέχαστε καθηγητὰ καὶ συνάδελφε, ἡ «λεπτόγεως» Ἀττικὴ ἂς σκεπάζη ἐλαφρὰ τὸ σῶμα σου.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

CIRO GIANNELLI

Βαρὺ εἶναι τὸ πλῆγμα, τὸ ὁποῖον ἔπληξε τὸν διεθνῆ ἐπιστημονικὸν κόσμον. Ἡ ἀπροσδόκητος εἴδησις τοῦ θανάτου τοῦ καθηγητοῦ Ciro Giannelli, ἐπελθόντος ἐκ καρδιακῆς προσβολῆς τὴν πρωίαν τῆς 3ης Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1959 εἰς Νοσοκομεῖον τῆς La Spezia, ἐβύθισεν εἰς μέγα πένθος πάντας ὅσοι εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσουν τὸ ἐκλιπόντα εἴτε ὡς διδάσκαλοί του καὶ συνάδελφοι, εἴτε ὡς φίλοι καὶ μαθηταί του. Τὸ πλῆγμα ὑπῆρξε τοσούτῳ μᾶλλον μεγαλύτερον, καθ' ὅσον διὰ τοῦ προώρου θανάτου τοῦ Ciro Giannelli ἀπέλιπε πλέον ἡ ἐλπὶς τῆς συνεχείας ἑνὸς ἀναληφθέντος προγράμματος Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ἀρξαμένου ὑπὸ ἀρίστους οἰωνοὺς καὶ ἀχθέντος εἰς ἀξιόλογον σημεῖον, τὸ ὁποῖον προοιώνιζε λαμπρὸν μέλλον.

Ὁ Ciro Giannelli ἐγεννήθη ἐν Ρώμῃ τὸ 1905, ἐσπούδασε δὲ εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ρώμης, ὅπου καὶ ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τὸ 1927 μὲ διατριβὴν ἐπὶ τοῦ «Πρὸς Κολώτην» ἔργου τοῦ Πλουτάρχου. Ἀμέσως κατόπιν ἐδίδαξεν ἐπὶ μικρὸν χρονικὸν διάστημα εἰς τὸ Λύκειον τῆς πόλεως Zara καὶ ἐν συνεχείᾳ προσελήφθη ὡς «Scriptor» διὰ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐν τῇ Βατικανῇ Βιβλιοθήκῃ, ἔνθα ἔμελλε νὰ ἐξελιχθῇ εἰς ἄριστον παλαιογράφον καὶ νὰ ἀναδειχθῇ εἷς τῶν ἀξιολογωτέρων μελετητῶν τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας καὶ φιλολογίας.

Τὸ 1949 τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ρώμης, ἐκτιμῶν τὰς ἐπιστημονικὰς ἱκανότητας καὶ τὴν ἀρτίαν παρασκευὴν τοῦ ἀνδρός, τὸν ἐκάλεσε νὰ διδάξῃ βυζαντινὴν ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν εἰς τὴν κενωθεῖσαν ἕδραν τοῦ ἀποχωρήσαντος λόγῳ ὁρίου ἡλικίας καθηγητοῦ Silvio Giuseppe Mercati. Τὸ 1951 ἀνεκηρύχθη ὑφηγητὴς τῆς αὐτῆς ἕδρας, τὸ 1954 ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ τὸ 1957 τακτικός. Ἀπὸ τοῦ 1955 ἐδίδασκε παραλλήλως καὶ τὴν ἑλληνικὴν παλαιογραφίαν.

Τὸ 1959 μετὰ τῶν συναδέλφων του καθηγητῶν κκ. E. Paratore καὶ G. Vinay ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ νέου ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ «Rivista di Cultura Classica e Medioevale», ἐνῷ συγχρόνως μετὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Θ. Ζώρα ἀνελάμβανε τὴν διεύθυνσιν σειρᾶς ἐκδόσεων τοῦ Βυζαντινοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ρώμης ὑπὸ τὸν τίτλον: «Βυζαντινὰ καὶ Νεοελληνικὰ κείμενα καὶ μελέται» [1]. Συνέτασσεν ἐπίσης διὰ τὴν «Byzantinische Zeitschrift» τὰς βιβλιογραφικὰς εἰδήσεις διὰ τὰ ἰταλικὰ δημοσιεύματα, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸ Βυζάντιον.

Ὁ Ciro Giannelli κατεῖχεν εὐρυτάτην παιδείαν καὶ πολυμερεστάτην μόρφωσιν. Ἐγνώριζεν ἄριστα τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, τὴν ἑλληνικὴν (καὶ τὴν νέαν), ὡς ἐπίσης καὶ τὰς σλαβικάς. Ἡ μόρφωσίς του, ἱστορικὴ φιλολογικὴ καὶ εἰδικώτερον παλαιογραφική, [2] ἦτο τοιαύτη, ὥστε ν' ἀσχολῆται περὶ θέματα ἀπὸ

[1] Ἐξεδόθησαν μέχρι στιγμῆς δύο τόμοι.

[2] Ἐσχάτως ἐκ τοῦ σχήματος μόνον τοῦ γράμματος β προσδιώρισα τὴν προέλευσιν ἑνὸς κώδικος. Πρβ. Un nuovo codice di provenienza studita (Vat. gr. 2564). Bollettino dell' «Archivio Paleografico Italiano», nuova serie II - III, parte I (=Miscellanea alla memoria di F. Bertoloni) (1957) 347 - 359.

τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ [1] μέχρι τῆς Τουρκοκρατίας [2], ἀναφερόμενα δὲ εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν τοῦ Βυζαντίου, τῆς Ρωσίας, τῆς Γιουγκοσλαβίας, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Ἀλβανίας, τῆς Ἰταλίας κλπ. [3].

Ὡς ἐπιστήμων ὁ Ciro Giannelli ὑπῆρξεν ὀξύτατος, ἀκριβολόγος, ἐρευνητὴς τῆς λεπτομερείας καὶ κάτοχος πάσης τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας. Ὑπῆρξε μέλος πολλῶν ἐπιστημονικῶν Ἑταιρειῶν καὶ μετέσχε πολλῶν ἐπιστημονικῶν Συνεδρίων. Ἐτιμήθη δὲ διὰ τῶν ἀνωτάτων τιμῶν τόσον ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἑλλάδι ὅσον καὶ ἀλλαχοῦ.

Ὡς διδάσκαλος ὁ ἐκλιπὼν ὑπῆρξε πάντοτε ἐξαιρετικῶς ἀγαπητὸς εἰς τοὺς μαθητάς του. Πρυσηνής, πρόθυμος νὰ διευκολύνῃ τὸν μαθητήν, ἤπιος, μεταδοτικός, εὐχάριστος πάντοτε, καθίστα τὴν ὥραν τοῦ μαθήματος ὥραν εὐχαρίστου ἐπιστημονικῆς συνεργασίας.

Ὡς ἄνθρωπος τέλος ὁ καθηγητὴς Ciro Giannelli ὑπῆρξε χαρακτὴρ ἀδαμάντινος, ἀγαπητὸς εἰς πάντας, εὔχαρις, ἐξαιρέτου ἤθους, μὲ μίαν διάθεσιν εὐτράπελον, εἰλικρινὴς φιλέλλην καὶ ἐραστὴς τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, τύπος καλοῦ χριστιανοῦ, προικισμένος μὲ τὴν ἀθωότητα μικροῦ παιδιοῦ. Ἐπίστευε καὶ διεκήρυσσεν ὅτι οἱ δύο λαοί μας «μόνοι ἐν τῷ κόσμῳ ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν συγγένειαν παρατεινομένην ἀνὰ τοὺς αἰῶνας φ ύ σ ε ι καὶ οὐχὶ θ έ σ ε ι» [4].

Τὰ ἔργα του δὲν εἶναι πολυάριθμα, εἶναι ὅμως ἀξιόλογα καὶ δεικνύουν τὴν ἀρτίαν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ ὀξύτατον φιλολογικὸν πνεῦμα τοῦ ἐρευνητοῦ. Ἀρκεῖ νὰ ὑπομνήσωμεν τὸν Κατάλογον τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς Βατικανῆς Βιβλιοθήκης, ἄριστον δεῖγμα τοῦ πῶς δέον νὰ συντάσσωνται εἰς τὸ μέλλον ἀνάλογα ἔργα. Δυστυχῶς ὁ ἀπροσδόκητος θάνατός του δὲν ἐπέτρεψε τὴν περάτωσιν καὶ τοῦ δευτέρου τόμου, ἐν πολλοῖς τελειωμένου. Ἐκ τῶν ἀνεκδότων του ἔργων ἀναφέρομεν τὴν μετάφρασιν τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας τοῦ G. Ostrogorsky εἰς τὴν Ἰταλικὴν καὶ τὴν σημαντικὴν συλλογὴν τῶν ἑλληνικῶν ἐγγράφων τῆς Κάτω Ἰταλίας, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ Silvio Giuseppe Mercati.

Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ciro Giannelli ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος ἔχασεν ἕνα λαμπρὸν ἐργάτην του, ὅσοι δὲ τὸν ἐγνώριζαν ἕνα ἔξοχον φίλον καὶ οἱ νεώτεροι τὸν ἠγαπημένον των διδάσκαλον.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Δ. ΚΟΜΙΝΗΣ

---

[1] Βλ. Alcuni formulari relativi alla «manumissio in ecclesia» tratti da eucologi italo-greci e slavi. Rivista di Cultura Classica e Medioevale 1 (1959) 127-147.

[2] Βλ. Un atto di Leone Voevoda di Ungrovalacchia per il monastero della S. Trinità di Bucarest (1631). Orientalia Christiana Periodica 18 (1951) 383-393. Ὁ ἐκλιπὼν εἶχε προσκληθῇ ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν νὰ δώσῃ σειρὰν διαλέξεων ἐντὸς τοῦ 1960· τινὰ τῶν θεμάτων εἶχεν ἐκλέξει ἐκ τῆς περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας.

[3] Λεπτομερὴς βιβλιογραφία τῶν ἔργων τοῦ ἀποθανόντος δημοσιεύεται ὑπὸ τῆς μαθητρίας καὶ βοηθοῦ του ὑφηγ. δίδος Enrica Follieri εἰς τὸν 29ον τόμον τοῦ περ. Byzantion, ἀφιερωμένον εἰς τὴν μνήμην του. Σημειωθήτω ἐν παρόδῳ ὅτι οἱ Σλάβοι ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν πρώτων μελετητῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς των φιλολογίας.

[4] Πρβ. τὸν Πρόλογον τοῦ Α' τόμου τῆς προμνημονευθείσης Σειρᾶς.

ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ Θ. ΛΑΣΚΑΡΙΣ

Στὶς 10 Νοεμβρίου 1960 ἀπέθανε σὲ ἡλικία 63 ἐτῶν ὁ Σταμάτιος Θ. Λάσκαρις. Ἡ ἰδιαίτερη πατρίδα του, ἡ Κέρκυρα, ποὺ ὄχι μόνο γεωγραφικῶς ἀλλὰ καὶ πολιτιστικῶς βρίσκεται στὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, καθὼς καὶ ἡ οἰκογενειακή του παράδοση θἄλεγε κανεὶς πὼς τοῦ εἶχαν προκαθορίσει μιὰ ἀποστολὴ στὴ ζωή, τὴν ἀποστολὴ νὰ ὑπηρετήση ἐπαγγελματικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ τὴ χώρα του στὸν τομέα τῶν διεθνῶν της σχέσεων. Καὶ ὁ Λάσκαρις δὲν πρόδωσε τὴν ἀποστολή του αὐτή.

Ἀφοῦ σπούδασε νομικὰ καὶ πολιτικὲς ἐπιστῆμες στὸ Πανεπιστήμιο τῶν Παρισίων καὶ πῆρε τὸ διδακτορικό του δίπλωμα ἀπὸ τὸ ἀνώτατο αὐτὸ ἵδρυμα (1919), γύρισε στὴν Ἑλλάδα καὶ μπῆκε στὴ διπλωματικὴ ὑπηρεσία τῆς πατρίδας του. Ὑπηρέτησε καὶ στὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν στὴν Ἀθήνα καὶ σὲ πολλὲς ἀπὸ τὶς μεγάλες πρεσβεῖες τῆς Ἑλλάδας, τῆς ὁποίας ὑπῆρξε κατὰ τὸν Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ἐπιτετραμμένος στὴ Νοτιοαφρικανικὴ Ἕνωση. Ἡ ἐπιστημονικὴ κατάρτιση, ἡ πλατειὰ παιδεία, ὁ κοσμοπολιτισμός, ἡ γλωσσομάθεια στάθηκαν τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ προσόντα ποὺ τοῦ Λάσκαρι, ποὺ τοῦ ἔδωσαν τὴ δυνατότητα νὰ γίνη διακεκριμένο μέλος τοῦ ἑλληνικοῦ διπλωματικοῦ σώματος ἀπὸ τὸ 1919 ὡς τὸ 1945.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐπαγγελματικὴ πεῖρα, τὸν Λάσκαρι τὸν ἔφερε ἐπίσης κοντὰ στὰ διπλωματικὰ θέματα τὸ ἐπιστημονικό του ἐνδιαφέρον γι' αὐτά, καὶ εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ πρώτη του μελέτη, ποὺ ὑπῆρξε καὶ ἡ διδακτορική του διατριβή, ἔχει ὡς θέμα τὴν ὡς τὸ 1822 σταδιοδρομία ἑνὸς μεγάλου πολιτικοῦ καὶ διπλωμάτη, τοῦ συμπατριώτη του Ἰωάννη Καποδίστρια. Δὲν εἶναι γι' αὐτὸ περίεργο ὅτι ὁ Λάσκαρις θέλησε νὰ προσφέρη καὶ ἀπὸ τὴν πανεπιστημιακὴ ἕδρα τὶς ὑπηρεσίες του στὸν κλάδο τῆς διπλωματίας, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐκλεγῆ, ὕστερα ἀπὸ εἰσήγηση τοῦ καθηγητῆ Στυλιανοῦ Σεφεριάδη, ὑφηγητὴς τῆς Διπλωματικῆς Ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, ὅπου δίδαξε ἀμισθὶ τὸ 1931, τὸ 1936 καὶ ἀπὸ τὸ 1945 ὡς τὸ 1954.

Τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Λάσκαρι θὰ μποροῦσε νὰ διαιρεθῆ σὲ δυὸ μεγάλες κατηγορίες. Ὡς τὸ 1930 οἱ μελέτες του ἔχουν χαρακτήρα μονογραφιῶν, ἀναφέρονται σὲ θέματα λίγο ὡς πολὺ εἰδικὰ καὶ στηρίζονται στὴ λεπτομερειακὴ μελέτη ἀδημοσίευτων καὶ δημοσιευμένων πηγῶν. Μετὰ τὸ 1930, ἀφότου δηλαδὴ ὁ Λάσκαρις ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ διπλωμάτη καὶ τοῦ ἐρευνητῆ ἀπέκτησε καὶ τὴν ἰδιότητα τοῦ πανεπιστημιακοῦ διδασκάλου, τὰ ἔργα του γίνονται γενικότερα.

Ὅπως εἴπαμε ἤδη, ἡ πρώτη μελέτη τοῦ Λάσκαρι ἀναφέρεται στὴ δράση τοῦ Καποδίστρια ὡς τὴν ἐποχὴ ποὺ ἐγκατέλειψε τὴ θέση του ὡς Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας. Ἡ μελέτη αὐτή, ποὺ δημοσιεύτηκε τὸ 1918 στὴ Λωζάννη μὲ τὸν τίτλο «Capodistrias avant la Révolution grecque. Sa carrière politique jusqu'en 1822» (σελίδες 128), στηρίζεται σὲ ἀνέκδοτα καὶ ἐκδεδομένα ἔγγραφα καὶ ἐπιστολές, σὲ ἀπομνημονεύματα καὶ σὲ ὅλη τὴν ὡς τὸ 1918 σχετικὴ βιβλιογραφία, προσφέρει σημαντικὰ νέα στοιχεῖα γιὰ τὴ δράση τοῦ Κερκυραίου διπλωμάτη καὶ ἀποτελεῖ μονογραφία μὲ σπουδαῖες ἀρετές.

Ἡ θέση τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας στὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ γάμοι ὀρθοδόξων Ἑλλήνων καὶ καθολικῶν εἶναι δύο ἄλλα θέματα, συναφῆ μεταξύ τους, ποὺ

μελετήθηκαν ἀπὸ τὸν Λάσκαρι ἀπὸ ἄποψη νομική, ἱστορικὴ καὶ διπλωματική. Οἱ σχετικὲς μονογραφίες του ἔχουν τοὺς ἑξῆς τίτλους: Περὶ μικτῶν γάμων ἐν Ἑλλάδι. Θέμις 31 (1920 - 21) 509 - 12, 525 - 28, 541 - 44· καὶ L'Église catholique en Grèce. Essai d'histoire et de droit public, Revue historique, τομ. 140 (1922) ἀνάτυπο, σελ. 46. Ἡ μελέτη αὐτὴ δημοσιεύτηκε καὶ ἑλληνικά: Ἡ καθολικὴ ἐκκλησία ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ ἀπόψεως δημοσίου δικαίου, Ἐφημερὶς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Γαλλικῆς νομολογίας, 1924, ἀνάτυπο, σελ. 40.

Πολὺ γνωστὸ καὶ μὲ ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ στοιχεῖα, ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ ἔφερε σὲ φῶς, εἶναι τὸ βιβλίο τοῦ Λάσκαρι «La politique extérieure de la Grèce avant et après le Congrès de Berlin (1875 - 1881)», Παρίσι 1924 (σελίδες 224). Τὸ βιβλίο αὐτὸ στηρίζεται στὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, καθὼς καὶ σὲ ἄλλες πηγές, καὶ ἀναφέρεται στὴ στάση τῆς Ἑλλάδας ἀπέναντι στὰ γεγονότα ποὺ συνετάραξαν τὴ Βαλκανικὴ ἀπὸ τὸ 1875 ὡς τὸ 1878 καὶ ὁδήγησαν στὶς συνθῆκες τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ τοῦ Βερολίνου καί, ὕστερα ἀπὸ κοπιώδεις διπλωματικὲς διαπραγματεύσεις, στὴν ἐπέκταση τῶν Ἑλληνικῶν συνόρων τὸ 1881.

Τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ προκάλεσε ἡ δημοσίευση τῆς πρώτης ἑλληνο - σερβικῆς συνθήκης συμμαχίας τοῦ 1867 στὸ προηγούμενο ἔργο τοῦ Λάσκαρι (σ. 217 - 20) παρακίνησε τὸν συγγραφέα νὰ ἐρευνήση γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ συστηματικότερα στὰ ἀρχεῖα τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ νὰ γράψη τὴν ἀξιόλογη μελέτη του «La première alliance entre la Grèce et la Serbie (Le Traité de Voeslau du 14/26 août 1867)». Le Monde Slave, Σεπτ. 1926, σ. 390 - 427. (Βλ. καὶ ἀνάτυπο, σελίδες 50).

Τὴν ἴδια ἐποχὴ ὁ Λάσκαρις, ἀντλώντας στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἰονίου Γερουσίας, ἔγραψε καὶ μιὰ μικρότερη, ἀλλὰ ἐνδιαφέρουσα μελέτη γιὰ τὴν ἵδρυση καὶ τὴ δράση τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας τῶν Ναπολεοντείων χρόνων. Ἡ μελέτη αὐτὴ μὲ τὸν τίτλο «L'Académie Ionienne, un Institut littéraire à Corfou sous la domination Napoléonienne» δημοσιεύτηκε στὴ Revue des Études Napoléoniennes, Νοέμ. - Δεκ. 1925 (ἀνάτυπο, σελίδες 16).

Ὁ Λάσκαρις ἐνδιαφέρθηκε ἐπίσης γιὰ τὸ φιλελληνικὸ ρεῦμα ποὺ ἐκδηλώθηκε στὴν Ἀμερικὴ κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀγώνα καὶ γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ ἔγραψε τὴν ἀξιόλογη ἐργασία του «Ὁ φιλελληνισμὸς ἐν Ἀμερικῇ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν», Ἀθήνα 1927 (σελίδες 80), ἡ ὁποία στηρίζεται σὲ ἔγγραφα, κοινοβουλευτικὲς συζητήσεις, ἐφημερίδες, ἡμερολόγια κ.τ.ὅ., ποὺ μελέτησε ὅταν ἦταν ὑποπρόξενος τῆς Ἑλλάδας στὴ Νέα Ὑόρκη. Ἄλλο συναφὲς ἔργο τοῦ Λάσκαρι εἶναι «Ὁ φιλελληνισμὸς ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν», Ἀθήνα 1930 (σελίδες 96).

Μὲ τὴ μελέτη «Ὁ Χαρίλαος Τρικούπης καὶ ἡ ἕνωσις τῆς Ἑπτανήσου», Ἀθήνα 1930 (σελίδες 132) τελειώνει ἡ ἀπαρίθμηση τῶν κυριότερων ἔργων τοῦ Λάσκαρι, ποὺ ἀνήκουν στὴν πρώτη φάση τῆς συγγραφικῆς του δράσης. Ἡ μελέτη αὐτὴ στηρίζεται ἐπίσης στὰ ἀρχεῖα τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, καθὼς καὶ σὲ ἄλλες πηγὲς καὶ ἀναφέρεται στὶς διαπραγματεύσεις γιὰ τὴν προσάρτηση τῶν Ἰονίων Νήσων στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴ διπλωματικὴ ἐπιτυχία τοῦ Χαριλάου Τρικούπη νὰ βελτιώση τοὺς ἀρχικοὺς ἐπαχθεῖς ὅρους τῆς ἕνωσης, τοὺς ὁποίους οἱ Δυνάμεις ἤθελαν νὰ ἐπιβάλουν στὴ χώρα του.

Τὰ μεγάλα καὶ γενικότερα ἔργα, ποὺ ἔγραψε ὁ Λάσκαρις μετὰ τὸ 1930, εἶναι τρία, ἀποτελοῦν ὅμως μιὰ ἑνότητα καὶ καλύπτουν τὴ διπλωματικὴ ἱστορία

τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τὸ 1814 ὡς τὸ 1939. Οἱ τίτλοι τους εἶναι: «Διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Εὐρώπης, 1814 - 1914», Ἀθήνα 1936 (σελ. 372), «Διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, 1821 - 1914», Ἀθήνα 1947 (σελ. 268), καὶ «Διπλωματικὴ ἱστορία τῆς συγχρόνου Εὐρώπης, 1914 - 1939», Θεσσαλονίκη 1954 (σελ. 304). Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν ἔργων αὐτῶν εἶναι ἡ βιβλιογραφικὴ ἐνημερότητα, ἡ ἀμεροληψία, ἡ σαφήνεια καὶ ἡ ὀρθὴ ἐπιλογὴ καὶ ἑρμηνεία τῶν γεγονότων.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ

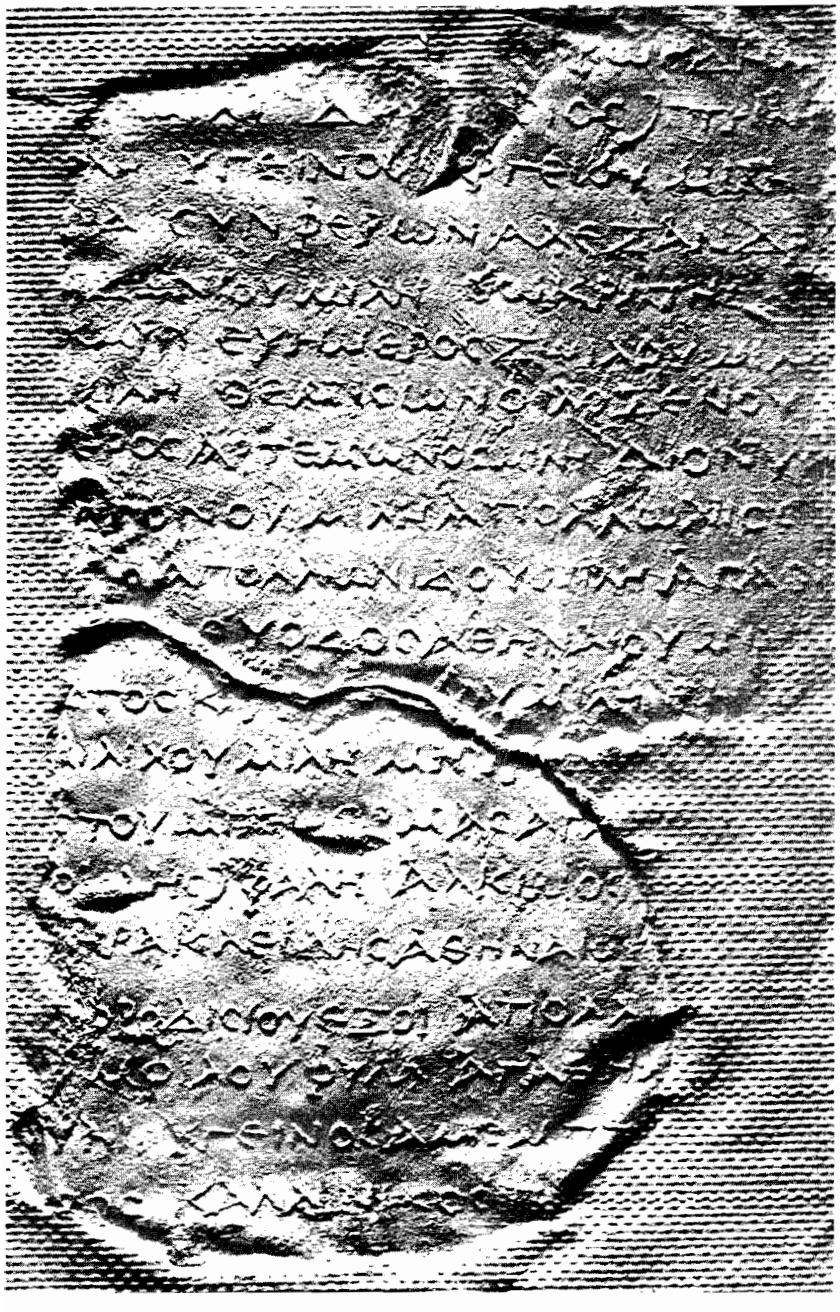

I. G. II² 2035. (Φωτογραφία ἐκ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ἐκτύπου).

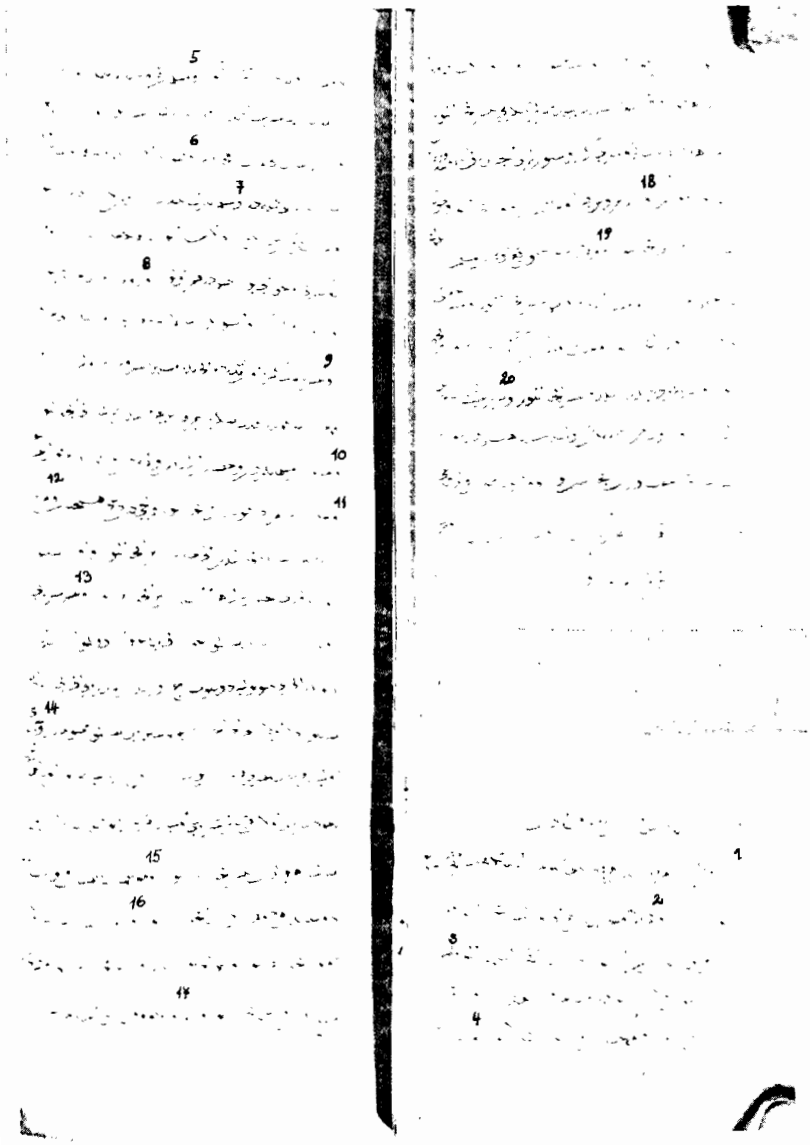

Κατουνναμὲ τῆς Λαμίας.
Ἄγκυρα — Γενικὴ Διεύθυνσις τοῦ Κτηματολογίου.
Κατάστιχο ἀριθ. 155.